

200 ÉV LEGNAGYOBB AMERIKAI MAGYARJAI

Írta: VASVÁRY ÖDÖN

(amer. M. Világ, Nov. 4, 1976)

426.)

1939 és 1940-ben óriási arányú világkiállítás volt New York városában. A kiállító nemzetek között természetesen Magyarország is ott volt. Ugy esett, hogy 1940-ben alkalmam nyílt egy New York-i látogatásra, amit arra használtam, hogy a világkiállítást megnézzem, ahol természetesen a magyar pavilon érdekelt legjobban. Volt látnivaló elég. Az alapos szétnézés után jött a záró-akkord: ahogy felnézek a pavilon magas falára, akkor látom, hogy ott, szalagszerűen magyar nevek vannak felsorolva: a „halhatatlan” amerikai magyarok névsora. Összesen 14 név.

Vasváry Ödön

A névsor ez volt: 1.) Fleischer Károly, 2.) Franklin Fábian, 3.) Gerster Árpád, 4.) Kohut Sándor, 5.) Lengyel Emil, 6.) Ormándy Jenő, 7.) Pogány Willy, 8.) Pulitzer József, 9.) Reiner Frigyes, 10.) Romberg Zsigmond, 11.) Schick Béla, 12.) Seidl Antal, 13.) Szepeshy Zoltán, 14.) Wasserfogel Izidor.

A nevek tulajdonosai között az első élesztőgyáros volt, a második ujságíró és szerkesztő, a harmadik sebész orvos, a negyedik rabbi, az ötödik közíró, a hatodik karmester, a hetedik festő-rajzoló, a nyolcadik lapkiadó és szerkesztő, a kilencedik karmester, a tizedik zeneszerző, a tizenegyedik orvos, a tizenkettedik karmester, a tizenharmadik festőművész, a tizennegyedik jogász-bíró.

Nem tagadom, a lábam, mint mondani szokták, a földbe gyökerezett. Már akkor alaposan benne voltam az amerikai magyarság történetének kutatásában és ez volt az első eset, hogy az amerikai magyarság legkiválóbb tagjainak ilyen kiértékelésével találkoztam. Hogy azelőtt valaki próbálkozott-e ilyen

névsor összeállításával, ma sem tudom, de akkor elszégyeltem magamat, hogy ebben a névsorban olyan nevek is vannak amiket soha említve nem hallottam vagy leírva nem láttam.

Hogy a névsort ki állította össze, azt titok fedi egészen a mai napig. A tény azonban töprengésre kényszerített. Elvégre egy világkiállítás nem kis dolog, oda csakis a legkülönbet viszi minden náció a maga intellektuális, artistikus, gazdasági vagy ipari életéből. Ez a névsor is a legnagyobb 14 embert akarja a világ elé állítani, akit az amerikai magyarság majdnem száz esztendő alatt az Egyesült Államok és általa az egész emberiség részére kitermelt. Az ilyen névsorokra minden korban szükség van, de csakis abban az esetben, ha az igazságot mondják.

Töprengésem eredménye az lett, hogy a névsort csakis Lengyel Emil, az ötös számú „halhatatlan” állíthatta össze. A felsoroltak tulnyomó része már akkor nem élt, azok tehát nem sugalmazhatták a saját nevüket, Lengyel Emil azonban ottani lakos volt, íróember, valószínűleg az egyetlen ember az egész Egyesült Államok területén, akinek véleménye szerint a 14 „halhatatlan” között neki is ott kell lennie. Jól sejtem-e vagy nem, talán valamikor ki fog derülni.

Az Egyesült Államok fennállásának kétszáz esztendő évfordulója természetesen minden kisebbségi népcsoportot arra ösztönöz, hogy elsorolja a legjobbbat abból, amivel hozzájárult az Egyesült Államok naggyátételéhez. Legnagyobbaknak tartott embereit tehát büszkén sorolja el minden kisebbségi csoport, amikor erre alkalom nyílik.

A fenti, mindenesetre érdekes névsor ezen a

réven jutott eszembe és ez késztetett arra, hogy ha már más nem csinálja, ~~és~~ magam próbálom összeállítani egy névsort az elmúlt 200 esztendő legnagyobb amerikai magyarjairól.

Hozzá is fogtam, de rögtön látnom kellett, hogy ez a munka nem olyan könnyű, mint első pillanatra látszik. Az emberi „nagyág” ugyanis meglehetősen nyulékony valami, amit saját izlése vagy felfogása szerint aggat egy másik embertársára az, aki a válogatással megpróbálkozik. Akárhány esetben a válogatás a két legszélső véglet között mozog. Felesleges volna példákat sorolni fel annak bizonyítására, hogy ugyanaz az ember, akit egyesek kiváló, nagy embernek tartanak, mások véleménye szerint irtam össze azzal a céllal, hogy kiválasztok közülök, mondjuk huszonötöt, olyan embereket, akiket legméltóbbaknak tartok a „legnagyobb amerikai magyar” titulusra. A probléma azonnal mutatkozott: milyen alapon mérlegelem a „nagy amerikai” magyarságot? Elég-e, ha valaki, valóban nagy ember, Amerikában él, de a magyarsággal semmi kapcsolatot nem tart fenn, az amerikai magyarság semmiféle munkájában részt nem vesz? Vagy a névsorba csak azok kerülhessenek, akiknek életében és működésében harmonikusan egybeolvad a magyar és amerikai szellemiség? Vagy esetleg van egy harmadik lehetőség is, amit mérlegelni majdnem lehetetlen: azoknak az amerikai magyaroknak óriási táborra, akik a nyilvánosság előtt nem szerepelnek, akik a mozgalmakban és az azokkal járó harcokban nem vesznek részt, egyéni hajlandóságuk vagy körülményeik parancsa szerint, de akik így is tudnak jó

magyarok és amerikaiak maradni. Hogyan ítéljük meg ezeket?

Azt hiszem, hogy a helyes megoldás az, ha elismerjük mind a három csoport létjogosultságát, vagyis: „nagy” amerikai magyarnak ismerjük el azt is, akinek munkája nem speciálisan magyar jellegű, de áldásos lehet az egyetemes emberiség számára.

A válogatás nem volt könnyű és több napig tartott. Az elképesztően hosszú névsor lehetetlenné tette, hogy a végletes névsor 25 névvel kevesebből álljon. Igyekeztem objektív lenni: egészen egyéni véleményt nem engedtem érvényesülni a választásban. Az eredmény természetesen relatív értékű: végső soron mégis csak az én magányvéleményem érvényesül benne, ehhez azonban teljes jogom van, legalább annyi, mint a világkiállítási névsor majdnem ismeretlen összeállítójának, aki bizonyára senkit sem kérdezett meg, hogy kiket milyen alapon válasszon ki. Ha más is megpróbálkozik ugyanezzel a munkával, az eredmény bizonyára egészen más lesz, a próbálkozók jogát azonban kétségbevonni nem lehet. Nem is lenne érdektelen, ha mások is állítanának össze hasonló névsort.

Közlöm az általam összeállított névsort, azzal a megjegyzéssel, hogy választásomat minden esetben külön megokolom. Ezt azonban csak következő cikkemben tudom megtenni. Az általam kiválasztott 25 „legnagyobb amerikai magyar” névsora a következő:

1. Kováts Mihály, az amerikai forradalom hősi halottja —
2. Haraszthy Ágoston, úttörő vállalkozó
3. Reményi Ede, hegedűművész
4. Asbóth Sándor, tábornok, USA követ

5. Joachim József, hegedűművész
6. Pulitzer József, lapkiadó és szerkesztő
7. Goldberger József, orvos
8. Kohányi Tihamér, szerkesztő-kiadó
9. Kalassay Sándor, intézmények alapítója
10. Pivány Jenő, történész
11. Horváth Ferencné, a felnőtt oktatás alapítója
12. Kende Géza, újságíró
13. Jászi Oszkár, tanár, szociológus
14. Bartók Béla, zeneszerző
15. Molnár Ferenc, színmű és regényíró
16. Zukor Adolf, mozgóképi nagyiparos
17. Teller Edward, atomtudós
18. Reményi József, író, kritikus
19. Gróf Széchényi Lászlóné, Vanderbilt Gladys, emberbarát
20. Szántó Lajos, emberbarát
21. Szent-Györgyi Albert, Nobel-díjas tudós
22. Koestler Arthur, regény- és esszéíró
23. Kármán Theodore, fizikus tudós
24. Felek Károly, könyvgyűjtő és bibliografus
25. Schick Béla, orvos